



Higienos  
institutas



## PAUGLIŲ IR SUAUGUSIŲJŲ, TURINČIŲ ŠIRDIES IR KRAUJAGYSLIŲ LIGŲ BEI DIABETO RIZIKĄ, SVEIKATOS RAŠTINGUMAS

### Santrauka

Moksliniai tyrimai rodo aiškų ir nuoseklų ryšį tarp sveikatos raštingumo lygio ir sveikatos rodiklių. Žemas sveikatos raštingumas apsunkina naudojimąsi sveikatos priežiūros paslaugomis, informacijos supratimą, gydymo nurodymų laikymąsi ir savirūpą, o tai gali lemti blogesnius sveikatos rezultatus ir didesnius sveikatos netolygumus. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje ir Europoje nustatomi reikšmingi sveikatos raštingumo skirtumai tarp skirtingų gyventojų grupių, būtina atlikti sveikatos raštingumo tyrimus norint identifikuoti problemas, planuoti tikslines sveikatos stiprinimo priemones ir gerinti gyventojų sveikatą bei sveikatos priežiūros paslaugų efektyvumą.

**Tyrimo tikslas** – įvertinti paauglių ir suaugusiųjų, turinčių širdies kraujagyslių ligų bei diabeto riziką, sveikatos raštingumą ir sugrupuoti juos į klasterius pagal sveikatos raštingumo dėsninumus.

#### Tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti paauglių sveikatos raštingumą atsižvelgiantį sociodemografinius ir gyvenimo veiksnius.
2. Identifikuoti paauglių raštingumo klasterius ir aprašyti jų savybes.
3. Įvertinti suaugusiųjų, turinčių širdies kraujagyslių ligų bei diabeto riziką, sveikatos raštingumą atsižvelgiant į sociodemografinius ir gyvenimo veiksnius.
4. Identifikuoti suaugusiųjų, turinčių širdies kraujagyslių ligų bei diabeto riziką, raštingumo klasterius ir aprašyti jų savybes.

**Metodika.** Tyrimui naudotas į lietuvių kalbą išverstas Sveikatos raštingumo klausimynas (HLQ, angl. *Health Literacy Questionnaire*). Paauglių apklausa vyko aštuoniose Lietuvos savivaldybėse, joje dalyvavo 1104 bendrojo ugdymo mokyklų 9–12 klasių mokiniai. Suaugusiųjų apklausa vykdyta šešiose savivaldybėse, į ją įtraukti 394 asmenys, turintys širdies ir kraujagyslių ligų bei diabeto riziką ir dalyvaujantys sveikatos stiprinimo programoje. Visi respondentai klausimynus pildė savarankiškai, elektroniniu būdu. Duomenims apdoroti taikyti aprašomosios statistikos metodai. Apskaičiuoti kiekvienos skalės įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai ir 95 proc. pasikliautinieji intervalai. Atskiroms paauglių ir suaugusiųjų grupėms palyginti buvo atlikta dispersinė analizė (ANOVA). Siekiant palyginti skirtingą vertinimą turinčias HLQ klausimyno skales (4 arba 5 balų), buvo apskaičiuoti skalių įverčių santykiniai rodikliai. Sociodemografiniai ir gyvenimo kintamieji (kategoriniai dydžiai) pateikti absoliučiais skaičiais bei procentais. Tolydieji kiekybiniai kintamieji aprašyti vidurkiais (M) ir minimaliomis (min) bei maksimaliomis (max) reikšmėmis. Siekiant identifikuoti respondentų grupes, pasižyminčias panašiais sveikatos raštingumo profilių modeliais, atlikta klasterinė analizė. Šis metodas neatskiria priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų, todėl leidžia į klasterius grupuoti asmenis pagal visus kintamuosius ir atskleisti skirtingus populiacijų modelius.

**Rezultatai.** Naudojant HLQ klausimyno lietuviškąją versiją nustatytas vidutinis paauglių ir suaugusiųjų, dalyvaujančių sveikatos stiprinimo programoje, skirtose širdies ir kraujagyslių ligų bei cukrinio diabeto profilaktikai, sveikatos raštingumo lygis. Mažiausiai iššūkių tiek paaugliams, tiek suaugusiems kėlė socialinė parama sveikatai palaikyti. Didžiausi sunkumai paaugliams buvo

susiję su gebėjimu kritiškai vertinti sveikatos informaciją, o suaugusiesiems – su gebėjimu orientuotis sveikatos priežiūros sistemoje.

Paauglių sveikatos raštingumas statistiškai reikšmingai koreliavo su demografinėmis charakteristikomis (lytimi, gyvenamąja vietoje) bei gyvensenos veiksniais (mitybos įpročiais, fiziniu aktyvumu, žalingų įpročių paplitimu). Mažiau sveikatos raštingumo iššūkių patyrė merginos, taip pat paaugliai, neturintys žalingų įpročių, fiziškai aktyvūs, besilaikantys sveikos mitybos principų ir savo kūno svorį vertinantys kaip normalų.

Suaugusiųjų sveikatos raštingumas reikšmingai skyrėsi priklausomai nuo kai kurių sociodemografinių veiksnių (lyties, amžiaus, užimtumo) bei gyvensenos ypatumų, tokių kaip mitybos vertinimas ir įpročiai, fizinis aktyvumas, savo kūno svorio vertinimas, žalingi įpročiai, patiriamo streso lygis ir gebėjimas su juo susidoroti. Aukštesniu sveikatos raštingumo lygiu pasižymėjo jaunesni, dirbantys suaugusieji, moterys, fiziškai aktyvūs asmenys, turintys sveikos mitybos įpročius, savo kūno svorį laikantys normaliu, rečiau patiriantys stresą ir gebantys efektyviai jį valdyti suaugusieji.

**Padėka.** Dėkojame už galimybę atlikti tyrimą JACARDI projekto, kuris gavo finansavimą iš ES4Health programos 2021-2027 m. pagal sutartį Nr. 101126953, rėmuose. Pateikta informacija ir požiūris yra tik autorių ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos sveikatos ir skaitmeninės vykdomosios agentūros (HaDEA) poziciją, todėl jos neatsako už turinį.